

דתישכונע

פרשת בחוקותי, תשע"ט, מספר 1319

מתוכחה לברכה הגות חסידיית על הקללות שבפרשת בחוקותי

אברהם דוב גרינבוים

קיים את ציוויו של אביו ויצא אחריהם ופגשם באמצע הדרך, אבל כשסיפר להם את בקשתו של אביו אמרו לו כדלהלן "יהי רצון שתזרע ולא תקצור, תכניס ולא תוציא, תוציא ולא תכניס⁵, יחרב ביתך ויתיישב מלונך, יתבלבל שולחנך ולא תראה שנה חדשה".

נבון ומדוכדך מן הדברים שב הן אל אביו רבי שמעון בר יוחאי והתלונן בפניו שאותם אנשים גדולים לא די שלא ברכוהו אלא גם ציערוהו בדבריהם, אך רשב"י פירש את כל הדברים לטובה כשהוא מסביר: תזרע ולא תקצור - תוליד בנים ולא ימותו. תכניס ולא תוציא - תכניס כלות לביתך ובניך לא ימותו כך שהן לא ייצאו. תוציא ולא תכניס - תוליד בנות ובעליהן לא ימותו כך שהן לא ישובו לביתך. יחרב ביתך ויתיישב מלונך - יחרב בית הקברות וכלומר שלא תמות אלא תחיה לאורך ימים⁶. יתבלבל שולחנך - בבנים ובנות, ולא תראה שנה חדשה - שלא תמות אשתך ולא תישא אשה אחרת שעיימה תצטרך לשבת שנה חדשה.

ניתן כמובן לטעון שמן הגמרא שם אין ראייה מוחלטת לכך שניתן להפוך קללות לברכות, כיון שהדברים שנאמרו הם דו משמעיים אבל עדיין נותר צורך לבאר מפני מה אכן בירכו התנאים את בנו של רשב"י בצורה כזו ולהלן נביא את ההסבר החסידי לדברים.

מקור אחר קדום להנהגה החסידיית המדוברת המובא ב'זוהר חדש'⁷ וכלשונו (בתרגום מארמית): "כל הבטחות ונחמות של ישראל בקללות אלו כתובות. צא וראה במלך האוהב את בניו הקדוש ברוך הוא שאף שהוא מקלל, מלא ברחמים. נראים בגלוי כקללות אך אלו טובות מרובות".

ורבי פנחס מקוריץ⁸ מסביר "שבתוכחה מרומז ברכות גדולות מאוד שלא היה יכול העולם לסבלן, והוצרכו להתלבש במלבושים כאלה עד שנכתבו כקללות". ובהערה שם מובא בשמו: "בתוכחה יש שם כל הרפואות והצללות והטובות".

פרשתנו כוללת את אחת מפרשיות הקללות ולפי הגמרא¹ קריאתה במועד זה של השנה נקבעה כבר בימי עזרא הסופר: "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה". הגמרא שם מבארת שהטעם הוא כדי שתכלה השנה וקללותיה ומסבירה שגם חג השבועות (עצרת) נחשב כראש השנה - "דתנן: ובעצרת [נידונים] על פירות האילן".

הגדרתה של פרשתנו כ'קללות שבתורה כהנים' וכמובן עצם הקללות הרתיעו רבים במשך הדורות. וכבר הרמ"א בשולחן ערוך² מציין "נוהגין שלא לקרות אחד בשמו לעלות אלא קורין מי שירצה". ושם ב'ביאור הלכה'³ מאזכר רבי ישראל מאיר הכהן את הרתיעה העממית מקריאת פרשת הקללות "והנה ראיתי שערוריה בענין זה בין ההמון שיש מקומות מן הישובים שבהגיעם לסדר בחקותי וכי תבא אין קוראין בתורה בשבת זו". הוא מלמד עליהם מעט זכות בכך שחוששים ממריבה מי יעלה לתורה בקריאת התוכחות, אבל מוחה בתוקף שאין לנהוג כך בפועל ומציין כמה סידורים שונים בהם ניתן לנהוג כדי שהעולה לתורה יהיה בעל הקורא, על מנת שלא ייוצר מצב שלא קוראים בתורה בכלל בשבתות אלו.

ואל מול הרתיעה העממית הזו, מרתק לעיין בהגות החסידיית לדורותיה שביקשה להפוך את הקללות והתוכחה לברכות - אם באמצעות הטעמה שונה של פסוקי הקללה ואם באמצעות פירושים שאף אם אינם לפי פשוטם של דברים, מכל מקום הם הופכים את פרשתנו (ופרשת כי תבוא הכפולה במנין הקללות שבה) לפרשה שכולה ברכות.

מן הראוי לציין שישנם שני מקורות קדומים להנהגה זו. הראשון שנמצא בגמרא אינו מתייחס באופן ישיר לקללות שבפרשת בחוקותי, אלא רק לעצם דרשת קללות והפיכתן לברכות וכך מסופר⁴ שרבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים שנו את פרשת נדרים בבית מדרשו של רבי שמעון בר יוחאי, לאחר שיצאו מלפניו אמר רבי שמעון לבנו "בני אדם הללו אנשים של צורה הם לך אליהם שיברכוך". הוא

⁵ "משמע ליה בסחורה; תכניס ולא תוציא - שתביא סחורה ולא תמכרנה, תוציא ולא תכניס - שתוציא בסחורה במקום אחר ולא תביאנה" (רש"י, שם).

⁶ על פי רשב"י שם.

⁷ פרשת כי תבוא.

⁸ אמרי פנחס (בני ברק, תשס"ג) אות רנה.

* אברהם דוב גרינבוים עורך עיתון 'הדרך'.

¹ מגילה דף לא, ב.

² אורח חיים תכח, ו.

³ דיבור המתחיל 'בפסוקים שלפניהם'.

⁴ מועד קטן דף ט, א-ב.

ראויים לעונש ולנגיפה, אף על פי כן לא תגיע כלל הנגיפה אליכם כי אם לפני אויביכם הצוררים אתכם¹⁵."

ורדו בכם שונאים¹⁶ - רדו לשון ירידה שתהיה לשונאים ירידה על ידכם¹⁷.

ואכלתם בשר בניכם¹⁸ - פעם אחת שהו בחג השבועות אצל רבי בן ציון מבאבוב ציבור גדול ביניהם בחורים שנסעו שלא ברשות אבותם. ואמר רבי בן ציון 'היום מתקיים מקרא מלא הכתוב בתוכחה'. הציבור התפלא על הדברים ורבי בן ציון הסביר 'ואכלתם בשר בניכם' כי הכינו בביתם של הבחורים בשר ליום טוב והם ברחו ואז אכלו אבותם בשר ביניהם שהכינו על יום טוב¹⁹.

כך מספרים גם על האדמו"ר רבי יקותיאל יהודה הלבפשטאם מצאנו קלויזנבורג ששנה אחת בעת שקרא בתורה בפרשת התוכחה עמד ופירש את הדברים: "ואכלתם בשר" - ווער וועט עסען? [מי יאכל?]- "בניכם ובנותיכם".

והריקותי אחרים חרב²⁰ - פירש רבי שמואל שמריהו מאוסטרובצא²¹ שוהריקותי הוא לשון ריקון - שיתרוקן החרב מכם וינתן 'אחרים' - לאלו שנקראו אחרים והם הרשעים²².

יהי רצון ויתהפכו כל התוכחות לברכה, עד בלי די.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f דף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

¹⁵ האדמו"ר רבי משה אליקים בריעה הופשטיין מקוז'ניץ, באר משה (יזעפאף, תרמ"ג) עמ' 233 וראה שם ביאורו להמשך הפסוק ברוח זו.

¹⁶ כו, יז.

¹⁷ האדמו"ר רבי ישראל טאוב ממודז'ניץ, דברי ישראל (ניו יורק תשס"ח) חלק ג עמוד רנו וראה שם ביאורים ברוח זו לפסוקים נוספים.

¹⁸ ויקרא כו:כט.

¹⁹ קונטרס זכרונות מימי קדם, (ניו יורק תש"ע) אות ט.

²⁰ ויק' כו:לג.

²¹ מובא בליקוטי יהודה (מהדורה חדשה בני ברק תשע"א) לנכדו הרב יהודה אריה לייב היינה.

²² על פי הגמרא בבכורות ט, ב שגויים נקראים אחרים.

ובאופן דומה מסביר האדמו"ר רבי בן ציון מבאבוב⁹ על פי דברי הגמרא במסכת מועד קטן אותם הבאנו קודם שיש להבין מפני מה בירכו התנאים את בנו של רשב"י בצורה משונה שכזו "ועל הגליון¹⁰ כתוב בשם הרב הגאון המפורסם מהר"ם פאדובה¹¹ זצ"ל, טעם לשבח למה אמרו בלשון הזה שיעלה על דעתו שמקללים אותו, והוא כי הם בענוותנותם לא העריכו את עצמם שברכתם תעשה פירות ודבריהם יעשו איזה רושם ולהשיבו ריקם לא יכלו מחמת שבא להם בשליחות אביו, על כן בחכמתם נתנו עצות בנפשם ונתחכמו לדבר אליו בלשון כזו שמשמעותו נראה כקללות ח"ו והבינו שיביא את דבריו לפני אביו רשב"י והוא יפרש את דבריהם כברכות, כי יבין את כוונתם ואז ייצאו הברכות מפי הצדיק רשב"י ויעשו רושם לעילא שיחולו הברכות על ראש בנו - עד כאן תורף דבריו.

"ומעתה דעת לנבון נקל, מה ראה משה רבינו להסתיר הברכות והנחמות בקללות, כי מאחר שהקב"ה יודע תעלומות לבו יתפרשו הדברים על ידי הקב"ה וממילא יתברכו ממעון הברכות מפי הקב"ה בעצמו בכל הטובות והנחמות הגנוזין בהם. לא כן אם היה אומרם בלשון ברכה, אז היו רק ברכות משה".

וכך מסופר¹² על רבי נחום מצ'רנוביל, שלפני שהתקרב אל הבעל שם טוב היה איש חולה ובעל ייסורים ובפעם הראשונה שהגיעה אל הבעל שם טוב היתה שבת פרשת בחוקותי והבעל שם טוב עצמו היה הקורא בתורה. כשהגיע לפסוקי התוכחה קרא לרבי נחום לעלות לתורה. בתחילה היתה לו קצת חלישות הדעת שחלקו לו דוקא פרשה זו, אך כשהתחיל הבעש"ט בקריאת הפרשה, הרגיש רבי נחום, שעם קריאת כל פסוק מהתוכחה מסתלקים והולכים המכאובים של אבר אחד, וכך הסתלקו מאבר אחר אבר, עד שכשנגמרה קריאת הפרשה נרפא כל גופו.

בתוכחה עצמה ישנן דרשות חסידיות ההופכות כמעט כל פסוק מן הקללות לברכה וניתן לעיין במקבץ שלהן למשל בספר 'אוצר אפרים'¹³. מפני קוצר היריעה נסתפק בכמה דוגמאות קצרות.

ונתתי פני בכם ונגפתם לפני אויביכם ורדו בכם שונאים¹⁴. "יש לפרש הכתוב לטובה כי השמות הקדושים שהשי"ת נקרא בהם הם בחינת הפנים וזה ונתתי פני בכם שעיקר הפנים שלי בתואר השמות הקדושים אתם בכם ליחד שמי עליכם להיקרא בשמי א-להי ישראל ואז ונגפתם - באם ח"ו נגזרה עליהם איזו בחינת נגיפה, לפני אויביכם - תהיה הנגיפה לפני אויביכם על הצר הצורר אתכם ולא תבוא עליכם כלל, שהגם שח"ו ימצא בכם איזה עוון או חטא ותהיו ח"ו

⁹ קדושת ציון (ניו יורק, תשכ"ז) חלק א' עמוד רלג.

¹⁰ בגליון הש"ס שלפנינו אינו בנמצא.

¹¹ רבי מאיר קצנלנבוגן רבה של פדובה באיטליה מ-1525 עד פטירתו ב-1565.

¹² ספרן של צדיקים (ירושלים, תשי"ט) מערכת א אות ד.

¹³ הרב אפרים פישל שטיין, (בני ברק, תשס"ו) חלק ט עמ' א'תקפד והלאה.

¹⁴ כו, יז.